

İÇİNDEKİLER

Teşekkürler	21
Aşk Sosyolojisine Giriş	25
Kültürel Bir Pratik Olarak Romantik Aşk	27
Bir Sınıraşımı Ütopyası Olarak	33
Romantik Aşk	33
Kısa Özet	39
Bölümlerin Düzenlenmesi	42
Yöntem Üzerine	47
Görüşülen Kişilerden Oluşan Örneklem	50
Yorumlama Yetkisi	53
1. KISIM ROMANTİZM PİYASAYLA BULUŞTUĞUNDA	
1. Bölüm: Romantik Ütopyanın İnşası	57
Aşkın Sekülerleşmesi ya da Yeni Bir Din Olarak Aşk	62
Satılık Aşk	69
Romantizm Evliliğe Karşı	77
Romantik Bir Masal Gösterisi	81
Sonuç	87
2. Bölüm: Ütopyada Sorunlar	90
Aşkın Bedeli	91
Toplum İçinde Tek Başına	98
Flört ve Tüketici Ruhu	115
Sonuç	130

2. KISIM: ROMANTİK OLAN HER ŞEY BUHARLAŞIYOR

3. Bölüm: Romantik Ütopyadan Amerikan Rüyasına	135
“Şimdi Burada Olabilirsin”	137
Ne Kadar Doğal Bir Aşk	150
Görünmez Zenginlik Olarak Romantizm	155
Kodlar Yoruluyor	162
Sonuç	175
4. Bölüm: Her Şeyi Tüketen Bir Aşk	177
Dünyayı Yeniden Büyülemek	178
Zamansal Sınırlar	179
Mekânsal Sınırlar	182
Yapay Sınırlar	183
Duygusal Sınırlar	184
Tüketen Bir Romantizm	189
Evde Yemek, Dışarıda Yemek	195
Bir Ritüel Olarak Romantik Tüketim	199
Romantizmin Lüksü	205
Seyahat, Doğa ve Romantizm	212
Eşiklilik Olarak Romantizm	219
Aşk Ticareti: İdeoloji mi Yoksa Ütopya mı?	223
Sonuç	231
5. Bölüm: Gerçek Kurgular Ve Kurgusal Gerçeklikler	233
Gerçekçi Aşk	244
Kurgu Hâlindeki Gerçeklik	252
Gerçeklik Hâlindeki Kurgu	257
Postmodern Romantik Bir Durum	260
Sonuç	272

3. KISIM: AŞK İŞLERİ

6. Bölüm: Tutkunun İçindeki Akıl	281
Kalbi Haritalandırma	285
Aklın İçindeki Tutku, Tutkunun İçindeki Akıl Haz Olarak AŞk	288
İŐ Olarak AŞk: Romantik Ahlak ve Kapitalizmin Ruhı	289
Kalbin Belirsizlikleri	293
AŞk Bilimi	296
Uzmanların Meşrulaştırılması	297
Terapötik Ethosun NormalleŐtirici İŞlevi	298
Terapötik Ethosun Açıklayıcı İŞlevi	299
DüŐünümsel Söylem Olarak Terapötik Söylem	300
Etiketleme İŞlevi	301
Bilimsel Bir Analiz Olarak Kendi Kendini Analiz Etme	303
AŞk ve Yaşam Dünyasının RasyonelleŐtirilmesi	304
7. Bölüm: Tutkunun Nedenleri	309
Agapik ve Erosik AŞk	313
Gayet Makul Bir Delilik	319
Sosyoekonomik Sınıoekonomik Sınırlar	327
Ahlak ve KiŐiliĐin Sınırları	337
EĐitim ve Kültüre GetirdiĐi Sınırlar	340
KonuŐuyorum, Öyleyse Beni Seviyorsun	344
Bedava AŞk	355
Sonuç	362
8. Bölüm: AŞkın Sınıfı	364
Temel Romantizm Biçimleri	367
Fark Olarak AŞk	370
AŞk ve Sembolik Tahakküm	390
Sınıf, Romantizm Ve Gündelik YaŐamın Yapısı	394
Sonuç	419

Sonuç: Mutlu Son mu?	423
Aşkın Hikâyesi	424
Yöntem Üzerine	435
Görüşme Formu	446
Romantizm İmajları	456
Ek 1: Yöntem Üzerine	435
Ek 2: Görüşme Formu	446
Ek 3: Romantizm İmajları	456
Sonnotlar	461
Referanslar	501
Dizin	525

Bu kitap Elchanan Ben-Porath'a ithaf edilmiştir.

“Atların kişnemesini, trompetlerin ötüşünü ve davulların gürültüsünü duyuyor musun?
Hayır, dedi Sancho, koyunların ve kuzuların melemesinden başka bir şey duymuyorum.”

Cervantes, *Don Quixote*

Teşekkürler

Bu kitap birçok insana pek çok şey borçlu. Geleneğin aksine, en başta kocam Elchanan Ben-Porath'a teşekkür etmek istiyorum. Bu kitabı yazdığım iki yıl, evliliğimizin ilk iki yılına denk geldi ve art arda oğullarımız Nathan El ve Immanuel'in doğumları oldu. Bu kitabı bu kadar yoğun bir zamanda bitirmeyi başarmış olmam, büyük ölçüde onun yaptığı zahmetli ev işleri ile elyazmasının birçok aşamasında sunduğu dikkatli eleştiriler ve tam desteği sayesinde.

Bu kitabın yazılmasında bir dizi kurum önemli bir rol oynadı. Annenberg İletişim Okulu'nun verdiği bir öğrenci bursu, görüşme dökümlerinin masraflarını karşılamama yardımcı oldu. Fulbright Bursu seyahat masraflarımı karşıladı. Smithsonian Enstitüsü Ulusal Amerikan Tarihi Müzesi'nin verdiği bir burs, bu kitabın 1. ve 2. bölümlerinin yazılması sırasında bana destek oldu. Paris'te bulunan Rachi Vakfı, ekipman satın alınmasını sağlayan ve sekreterlik yardımını maliyetlerini karşılayan cömert bir burs verdi.

Tel-Aviv Üniversitesi sosyal bilimler fakültesine redaksiyon masraflarını karşılamaya yardımcı olan bursları için teşekkür etmek istiyorum. Son olarak, bu kitabı yazarken geçen yıl boyunca ziyaret ettiğim Northwestern Üniversitesi Sosyoloji Bölümü sekreterlik personeline, faydalı yardımları için teşekkür etmek istiyorum.

Entelektüel borçlarım çok eskilere dayanıyor.

Hepsinden önce Larry Gross'a. Pennsylvania Üniversitesi Annenberg İletişim Okulu'ndaki danışmanım olan Larry Gross, entelektüel titizliği ve cömertliğiyle her zaman bir örnek olmuştur. Charles Bosk'la yaptığımız yoğun tartışmalar, bu projedeki anlayışın önemli kilometre taşlarını oluşturdu. Smithsonian Enstitüsü'nde-yken Charlie McGovern, Amerikan 20. yüzyıl başları üzerine çalışmaların labirentinde yolumu bulmama yardım etti. Michele Richman ise genel olarak entelektüel gelişimimde kilit bir rol oynamıştır. Hiç azalmayan samimiyeti ve bilgiye duyduğu aşk, beni zannettiğinden çok daha fazla ve birçok yönden destekledi. Amy Jordan, Christine Hoephner ve Luba Vikhanski beni mahcup edecek kadar çok sayıda sayfayı okuyup düzelttiler. Yeteneklerinden yararlanabildiğim için kendimi şanslı hissediyorum. Arjun Appadurai'yle yaptığım tartışmalar, düşüncelerimin başlardaki gelişiminde çok fazla öneme sahipti. Daha başlarında-yken projeyi desteklediği ve nadiren karşılaşılan bir bilgi derinliğini benimle paylaştığı için Paul DiMaggio'ya şükranlarımı sunuyorum.

Bu kitabın ikinci aşaması için en çok Michele Lamont'a borçluyum. Aklının ve yüreğinin zenginliği ve yaptığı keskin eleştiriler, bu metne nitelik kazandıran önemli katkılarda bulundu. Francesca Cancian'ın titiz ve düşündürücü eleştirisi, argümanın yapısına ilişkin bazı kritik açıklamalar getirmeme yardımcı oldu. University of California Press'ten isimsiz bir okuyucu, beklenmedik bir derinliğe sahip kapsamlı eleştirilerde bulundu. Bu dikkatli ve anlayışlı okuma için kendisine minnettarım. Haim Hazan ve Sacha Weitman taslağın son hâlini okuyarak her zamanki samimiyetleri ve keskin zekâlarıyla yapıcı eleştirilerde bulundular.

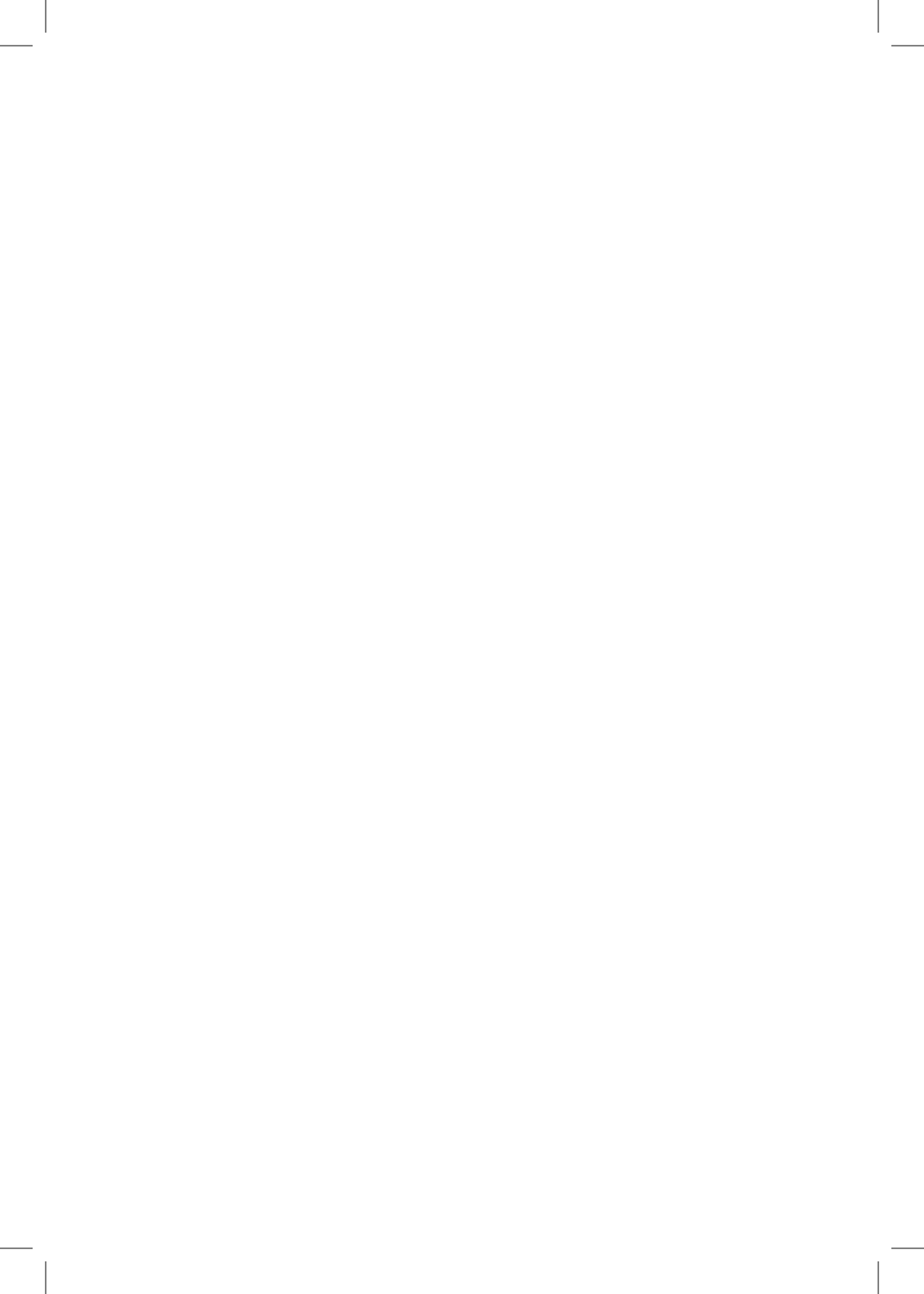
University of California Press'ten Erika Biiky, William Murphy ve Naomi Schneider, bir elyazmasının kitaba dönüştürülmesi gibi

kimi zaman riskli olan bir süreçte bana yardımcı oldular. Elektronik ilişkimiz boyunca bıkmadan yanıt verdikleri için onlara teşekkür ederim.

Bu çalışma için görüşme yapılan kadınlara ve erkeklere derin şükranlarımı sunuyorum.

Kalabalık bir grup arkadaşım ve meslektaşım, böyle bir kitap yazılırken insanın sıklıkla kendinden şüphe ettiği anların üstesinden gelmeme yardımcı oldu. Philippe Zard, dostluğunu ender kılan bir samimiyet göstermeyi ve entelektüel açıdan meydan okumayı hiç bırakmadı. Philippe Corcuff bana hep sosyolojik bir ilham kaynağı olmuştur ve olmaya devam ediyor. Kitabın daha ilk aşamalarındayken, Gideon Kunda kitap tanıtımının ilk taslağına yönelik yapıcı eleştirilerini dile getirdi. Haurit Hermann-Peled ve Yohav Peled 1. ve 2. bölümleri okuyarak zekice eleştirilerde bulundular. Cathy Preston ve Moira Mcloughlin'in, 3. bölümü nasıl geliştireceğim konusunda önemli önerileri oldu. Michele Richman 4. bölümü okuyarak harcamaların rolüne ilişkin önemli anlayışlarla katkıda bulundu. Nurit Bird-David, Jose Brunner, Avi Cordova, Shlomo Deshen, Sigal Goldin ve Moshe Shokeid 5. bölümdeki başlıkların ilk taslaklarını iki kez okudular. Sabırlı eleştirileri ve bibliyografik önerileri bu bölüme çok fazla katkıda bulunmuştur. Philippe Corcuff ve Claudette Lafaye ile yaptığım tartışmalar 6. bölümdeki fikirleri tasarlamama yardımcı oldu. Philippe Corcuff, Yuval Yonai ve Yehuda Schenhav 7. bölüm üzerine aydınlatan önerilerde bulundular ve üçü de dikkatimi çoklu rasyonalite fikrine yönelttiler.

Son olarak, varlıklarıyla bu kitabı yazmamda bana destek olan ebeveynime, erkek kardeşlerime ve kız kardeşime şükranlarımı sunmak istiyorum.

Aşk Sosyolojisine Giriş

“Her sağlıklı aristokraside, 18. yüzyılda olduğu gibi eski Atina’da da hüküm süren böylesine soylu bir evlilik kavramının soğukluğu, ağırlığı ve hesaplayıcı netliği karşısında biraz ürperirdik, biz hassas kalpli sıcak kanlı hayvanlar, biz ‘modernler’! Tam da bu nedenle, kelimenin tam anlamıyla tutku olarak aşk, kısıtlama ve yoksunluğun en büyük olduğu aristokratik dünya için ve bu dünyanın içinde icat edilmiştir.”

Nietzsche, *The Will to Power*

Kimileri der ki romantik aşk, giderek daha teknokratik ve kanuncu hâle gelen bir çağ tarafından bizden çalınan otantiklik ve samimiye-
tin yaşandığı son yerdir. Diğerlerine göre ise kadınları köleleştiren bir ideolojiyi, kamusal alanın çöküşüne ilişkin bir semptomu veya sosyal sorumluluktan kaçışı temsil eder.

Bu kitap, aşkın erdemlerini öven ya da zayıflıklarından yakınan başka bir ses olmayı amaçlamıyor. Daha ziyade, romantik aşkın geç kapitalizmdeki kültür ve sınıf ilişkileriyle nasıl bir ilişkisi olduğunu inceleyerek bu tartışmanın koşullarını vurgulamayı amaçlıyor. Pek

çok çalışma kapitalizmin benlik ve insan ilişkileri üzerindeki etkisini incelerken, bu kitap aşk ve kapitalizm karşılaşmasının nasıl gerçekleştiği sorusunu daha ciddi bir şekilde ele alıyor. “Nasıl” a odaklanmak da ileri kapitalizmde romantik duyguların, kültür, ekonomi ve toplumsal örgütlenmeyle hangi biçimler ve mekanizmalar üzerinden kesiştiğini anlamayı ifade ediyor.

Kapitalizm, herkesin bildiği gibi Janus benzeri bir varlıktır: Tüm toplumsal grupların piyasaya dahil edilmesini teşvik ettiği ölçüde, tüketim ve kitle iletişim araçlarını ikiz alanlar hâlinde birleştirerek güçlü bir ortak sembolik alan yaratmıştır. Ancak kapitalizm yalnızca birleştirmeyi; sanayi evresinde yoğun sınıf çatışmalarına yol açmış; sanayi sonrası evresinde, sosyal sınıfları giderek daha küçük tüketim toplulukları veya yaşam tarzı grupları hâlinde parçalara ayırmıştır. Kapitalizm, ekonomik ve simgesel tüketim alanına herkesin katılımını mümkün kılar, ancak zenginliğin yoğunlaşması ve toplumsal bölünmelerin meşrulaştırılması yoluyla kendisini sürdürerek yeniden üretir.

Bu kitap, modern romantizm tanım ve pratiklerinin tüketici kapitalizminin yarattığı bu ikilikle iç içe geçtiğini savunmaktadır. Romantik aşk, kitle pazarının ortaya çıkışına eşlik eden demokratik refah idealinin yakın ve vazgeçilmez bir parçası hâline gelmiş, böylece toplumsal bölünmelerin ötesine geçerek onu aşan kolektif bir ütopya sunmuştur. Bu süreçle birlikte romantik aşk da Amerikan toplumsal yapısında geçerli olan ekonomik ve sembolik tahakküm mekanizmalarını âdeta desteklemiştir. Kitabın ortaya koyduğu geniş teze göre romantik aşk bu yüzden kapitalizmin yarattığı toplumsal bölünmeler ve kültürel çelişkilerin rol aldığı kolektif bir arenadır.

KÜLTÜREL BİR PRATİK OLARAK ROMANTİK AŞK

Ekonomik bir sistem olarak kapitalizm, “bir artı değer, yani kâr biriktirme amacıyla meta üretimini ve mübadelesini kapsar ve bu kârın bir kısmıyla gelecekteki birikim koşullarını sürdürmek üzere yeniden yatırım yapılır.”¹ Bu teknik tanımın ötesinde ise kapitalizm tümüyle bir kültürel zihniyetle karakterize edilmiştir. Buna istinaden “mücadele ilişkileri, yani alım satım ilişkileri toplumun büyük kısmına nüfuz etmiştir.”² Kapitalizmde, iki taraf açıkça kişisel çıkar ve karşılıklı ekonomik çıkar temelinde bir araya gelir; işlemler bilançonun alt satırına etkileri hesaplanarak gerekçelendirilir. Romantik aşkta ise bunun aksine, iki kişi “erotik bir ilişki içerisinde kendiliğindenliği ve empatiyi gerçekleştirme kapasitesi”³ ile birbirine bağlıdır. Piyasada, ticaret ortakları sonuç olarak birbirinin yerine geçebilirler; ilişkiler ekonomik koşullarla birlikte değişir. Romantik aşkta ise sevdiğimiz ve kendimizi birlikte bir bütün olarak hissettiğimiz kişi eşsizdir ve yeri doldurulamaz; ayrıca “aşk dünyadaki en önemli şeydir ve tüm diğer düşüncelerin, özellikle maddi olanların uğruna feda edilmesi gerekir.”⁴ Romantik aşk rasyonel olmaktan çok irrasyoneldir, kâr amaçlı olmaktan çok karşılıksızdır, faydacı olmaktan çok organik, kamusal olmaktan çok özeldir. Kısacası, romantik aşk kapitalizmin içinde tasarlandığı geleneksel kategorilerden kaçıyor gibidir. Popüler kültürde ve “sağduyu”da olduğu kadar akademik çalışmalarda da romantik aşk, meta mübadelesi dünyasından daha yukarıda hatta büyük ölçüde toplumsal düzenin karşısında durur.

1960'lara kadar antropoloji, sosyoloji ve tarih, üstü kapalı bir biçimde bu görüşü benimsemiştir.⁵ Kültürü kamusal ve kolektif bir pratik olarak algılayan bu disiplinler, duyguları öznel, fizyolojik ve psikolojik deneyimlerle aynı kefeye koyarak nihayetinde bunları kolektif ve sembolik yaşam çalışmalarının dışında tuttular. Romantik

aşk, kamusal ritüeller, toplumsal çatışma ya da sınıf ilişkileri açısından tartışılmak yerine, kaçınılmaz olarak sosyolojik açıdan garip bir alan olan özel yaşam alanına havale edildi.

Son yirmi yılda ise antropoloji ve psikoloji alanındaki yeni sesler, duyguların kültürün değişken “malzemeleri” tarafından etkilendiği ve hatta şekillendirildiğini iddia etmiştir: Normlar, dil, kalıplaşmış görüşler, metaforlar, semboller bu malzemelerdir.⁶ Ancak çoğu sosyal bilim disiplini bugün kültür ve duygu arasında bir bağlantı olduğunu iddia etmeye gönüllü olsa da, sevgi ve ekonomi arasındaki bağlantıyı kabul etmek konusunda daha gönülsüz davranmıştır. Sanat ve din gibi, aşk da toplumsal dünyanın inkâr edileceği en mükemmel alanlardan biridir, özellikle de bu dünya ekonomik çıkarların kasvetli çehresine büründüğünde ve sanat ya da din gibi, romantik aşk da onu aşma ya da tersine çevirme iddiasıyla toplumsal temelini inkâr ettiğinde.⁷ Peki o zaman duygu, kültür ve ekonomi arasındaki bağlantılar nasıl kavramsallaştırılmalıdır?

“Duygular”, fizyolojik uyarılma, algı mekanizmaları ve yorumlama süreçlerinin karmaşık bir birleşimidir, bu nedenle kültürel olmanın kültür içerisinde kodlandığı, beden, bilişin ve kültürün yakınlaşarak birleştiği eşikte yer alırlar.⁸ Kültürel bir pratik olarak romantik aşk da ekonomik ve siyasi alanların çifte etkisine tabidir; diğer pratiklerin aksine romantik aşk, bedenin dolaysız bir deneyimini ima eder.

Sosyal psikologlar Schachter ve Singer, fizyolojik bir uyarılmanın nasıl ve ne zaman “aşk”a dönüşebileceğine dair ikna edici bir açıklama sunmuşlardır.⁹ Duyguların genel ve farklılaşmamış bir uyarılma durumu tarafından etkinleştirildiğini ve ancak uygun şekilde etiketlendiğinde bir duygu hâline geldiğini öne sürerler. Mesela aynı genel uyarılma durumu, çevresel ipuçlarına bağlı olarak hem korkuyu hem de hevesi tetikleyebilir.¹⁰ Eğer gerçekten böyleyse, kültürün

duyguların inşasında, yorumlanmasında ve işleyişinde önemli bir rol oynamasını bekleyebiliriz. Kültür bir çerçeve işlevi görür ve duygusal deneyim bu çerçeve içerisinde organize edilir, etiketlenir, sınıflandırılır ve yorumlanır.¹¹ Kültürel çerçeve duyguyu adlandırır ve tanımlar, yoğunluğunun sınırlarını belirler, ona bağlı normları ve değerleri belirler ve onu toplumsal açıdan iletişimde kullanılabilir kılan semboller ve kültürel senaryolar sağlar.

Cinsel uyarılmanın kodlanmış aşk duygusuna dönüşümünde kültürün en az üç rolü vardır. İlk olarak, fizyolojik uyarılmayı etiketleyerek ona anlam kazandırır. Örneğin, kişinin kültürel geleneğine bağlı olarak (örneğin, Hıristiyan, Romantik, bilimsel), cinsel uyarılma farklı şekillerde yorumlanabilir: “İki ruhun birbirine yazıldığına bir onayı”, “ilk görüşte aşk”, “heves”, “şehvet” (ister bir günah ister biraz keyif veren rahatsız edici bir şey) veya sadece “hormonal bozukluk” bunlara örnektir. Benzer şekilde, kıskançlıkla ilişkilendirilen fizyolojik uyarılma da romantik tutkunun bir göstergesi, kişisel güvensizliğin bir ifadesi veya kontrol etme girişimi olarak yorumlanabilir. İkincisi, etiketler normlar, kurallar ve yasaklar bütününe gömülü anlamlar içerir. Örneğin, aynı cinsiyetten arkadaşlıklar, izin verilen yorumların çeşitliliğine bağlı olarak eşcinsel tutkular ya da spiritüel bağlar olarak yorumlanabilir. Üstelik normatif bağlam belirli bir duygunun tanımını belirlemekle kalmaz, aynı zamanda insanlar kültürel normlara uymak amacıyla duygularını yönetebilir ve kontrol edebilirler, bu süreç sosyolog Arlie Hochschild tarafından “duygu işi” olarak adlandırılmıştır.¹²

Üçüncüsü, kültürel değerler, fizyolojik uyarılmanın yoğunluğunun nasıl değerlendirileceğini belirler. Örneğin, Romantik gelenek muhtemelen ilk ve en yoğun aşamasını ayrıcalıklı kılarken, gerçekçi gelenekler “gerçek” aşka örnek göstermek için azalan yoğunluğunu ve daha az çalkantılı tezahürlerini tercih edebilir. Çağdaş kültürde,

romantik bağıın çeşitli aşamalarını anlamlandırmak, ifade etmek veya kontrol etmek için eşit derecede güçlü iki repertuvardan faydalanılır: Çoğunlukla aradaki çekimin ilk aşamaları ve romantik hisler kültürel flört kurumunda ifade edilir ve bunlar postmodern kültürün hazcı değerleriyle iç içe geçmiştir. Öte yandan, yavaş tempolu, artan ve kalıcı bir aşkın sağladığı istikrar ve uzun ömürlülük, evlilik kurumuyla ilişkilendirilir ve terapötik ve ekonomik terimlerin bir karışımı içinde çerçevesizdir.

Dördüncüsü, kültür romantik duyguların özetlenip iletilmesinde kullanılabilen sembolik semboller, eserler, hikâyeler ve resimler – sembolik “snapshot’lar” – sağlar. Bu semboller genellikle düz bir biçimde fotoğraflardır – örneğin, bir çiftin yaptığı tatili veya balayını özetleyen ve onları günbatımı vakti kumsalda birbirlerine sıkıca sarılmış olarak resmeden “romantik” bir fotoğraf, geçmiş aşkların hatırası olan bir mektup veya bir hediye ya da ilişkinin güçlü benzersizliğini yakalayan bir hikâye şeklinde olabilir.

Çağdaş kültürün sunduğu görseller, eserler ve hikâyeler çeşitli ancak sınırlıdır ve bu kültürel sembollerin bazılarını diğerlerine göre daha kolay erişilebilir. Benim sorguladığım nokta tam da burası: Bir kültürel duygu sözlüğü nasıl diğerinden daha görünür ve kamuya erişilebilir hâle gelir? Neden deniz kenarında el ele yürüyen bir çift görseli, televizyon izleyen erkek ve kadın görselinden daha yaygındır? Neden çoğu insan kısa ömürlü ve yoğun ilişkileri yavaş tempolu ilişkilerden daha kolay hatırlar? Neden uzun bir sohbet “yakınlık” ve “romantizm” duygularını basketbol maçına gitmekten daha uygun bir şekilde yansıtır?

Bu tür sorular bu çalışmanın belkemiğini oluşturur ve bu kitabın ne hakkında olmadığı konusunda şimdiden ipuçları verir. Romantik aşkı “içeriden”, kendine özgü bir gerçeklik olarak sorgulamadığı ve deneyimini oluşturan kategorilere (örneğin, “karşılaşma”, “ilk öpü-

cük”, “okşama”, “iletişim”, “cinsel bağ” vb.) ayırmadığı ölçüde, aşkın fenomenolojisi hakkında değildir. Bu aynı zamanda cinsellik konusunun neden ön planda değil de dolaylı olarak ele alındığını da açıklar. Cinsellik, çağdaş romantik deneyimlerin şüphesiz çok önemli bir unsuru olsa da aşk kültürümüzün belkemiğini oluşturan kendini gerçekleştirme, hazcılık ve kendini tanıma gibi kültürel söylemlerden sonra gelir. Bu kitap ayrıca, kültür tarihçilerinin genellikle dini bağlılık diliyle birine duyulan tutkulu ve mutlak bir özlem olarak ifade ederek dar bir biçimde tanımladıkları romantik aşk hakkında da değildir. Burada keşfedilen materyal, bu tür sınırlandırma girişimlerinin öne sürebileceğinden daha dağınık ve değişkendir.

Bu kitap, “biriyle romantik bir ilişki içinde olma” ifadesinde ima edilen çok çeşitli duyguları eleştirel bir bağlama dahil eder. Romantik ilişkinin pek çok aşamasını –ilk çekim, flört, evlilik– incelemesine karşın, bunu kronolojik olarak yapmaz, çünkü ilgilendiğim şey çağdaş aşkın hikâyesini anlatmak değildir. Daha ziyade, aşkı geleneksel kültürel sosyoloji işine sokmak ve hangi örtük anlamlar ve semboller romantik deneyimimizi organize ediyor ve neden diğerleri değil de tam olarak bunlar organize ediyor sorularına tabi tutmaktır.

Kültür için yapılan tanımlar bu konuyu açıklığa kavuşturmak yerine bir bakıma karıştırır. Antropolog Clifford Geertz tarafından yapılan ve artık neredeyse kanonik olan bir tanıma göre, kültür “sembollerle somutlaşan ve tarihsel olarak aktarılan bir anlam kalıbı, sembolik formlarda ifade edilen bir kalıtsal kavramlar sistemidir, bu sayede erkekler [*metindeki hâliyle*] iletişim kurarak bu iletişimi sürdürür ve yaşama ilgili bilgi edinip tutum geliştirirler.”¹³ Bu tanım, bu kültürel kalıpların esas nedenleri sorusunu kasıtlı olarak reddeder ve bunun yerine kendisini, kadın ve erkeklerin içinde dünyalarını anlamlandırdıkları, ona göre hareket ettikleri ve birbirleriyle iletişim kurdukları belirli bilgi çerçevelerine içkin bir yorumla sınırlar. Kül-

türe yönelik bu tür bir yaklaşım, aşkın hikâyeleri, imgeleri, metaforları, maddi malları ve halk teorilerini iç içe geçiren karmaşık bir duygu olduğu ve insanların romantik deneyimlerini kolektif semboller ve anlamlardan yararlanarak anlamlandırdıkları konusundaki görüşümü geniş ölçüde etkiliyor.

Ancak böyle bir yaklaşımın sakıncası, kültürel anlamın oluşumu konusunda nihayetinde sessiz kalmasıdır – bu anlamlar “nereden gelir”, anlamlandırmanın ötesinde başka hangi amaçlara hizmet ederler? Geertz’in anlamın karmaşık ve zengin dokusuna gösterdiği dikkat için söylenecek çok şey olsa da ona şöyle bir yanıt vermekten kendimizi alıkoyamayız: Tarih bize yalnızca kültürel kategorilerin görelî kalıcılığı hakkında değil, aynı zamanda toplumsal grupların çıkarlarını güvence altına almak ve yenilerini eklemek için yürüttüğü mücadelelerde anlamların nasıl birer silah işlevi gördüğü konusunda da bilgi verir. Dolayısıyla kültür, ortak anlamlar meselesidir, ancak yalnızca bu da değildir: Aynı zamanda dışlama, eşitsizlik ve güç yapılarının sürdürülüp yeniden üretildiği yollardan biridir. O hâlde, gelişmiş kapitalizm bağlamında aşkı kültüre bağlamak için aşkın nasıl *aynı anda* hem bağlayıp hem böldüğünü ve hem birleştirip hem de ayırdığını anlamamız gerekir.

Bu aşk ikiliğini kavramaya gelince ekonomi mi kültürü yoksa kültür mü ekonomiyi belirliyor diyerek kendi kendini baltalayan bu sorudan uzaklaşmamız gerekir.¹⁴ Pek çok sosyoloğun giderek daha fazla kabul ettiği üzere, kültür ve ekonomi karşılıklı olarak birbirini oluşturur. Bu kitap, romantik duyguların kültür ve ekonomi arasındaki bağlantıyla nasıl kesiştiğini göstererek bu yeni sentez girişimlerine katkıda bulunmayı umuyor.¹⁵ Bu nedenle, benim temel sorum, romantik aşkın nasıl kendi kendine yeten bir anlamlar modelini cisimleştirdiği değil; aşk ile geç kapitalizm arasındaki ilişkinin nasıl *çerçeveselendirileceğidir*. Randall Collins’in belirttiği gibi, sosyal analizin sorunu sadece sosyal

olguları nasıl açıklayacağımız değil, aynı zamanda onları nasıl kavrayacağımızdır.¹⁶ Bu kitap romantizm, kültür ve ekonominin birbiriyle nasıl bağlantılı olduğuna, yani kültür ve ekonominin aşta buluşup kesiştiği mekanizmalara ve kültürel biçimlere odaklanıyor.¹⁷

BİR SINIRAŞIMI ÜTOPYASI OLARAK ROMANTİK AŞK

Romantik aşkın kapitalizm kültürünün mihenk taşı olduğu fikri yeni değil. Friedrich Engels, Yunan uygarlığından burjuvazi dönemine kadar aileye ilişkin kapsamlı bir eleştiri olan *Ailenin, Özel Mülkiyetin ve Devletin Kökeni* adlı eserinde, aileyi, kadını erkeğe boyun eğdirmekle ve (miras kanunları aracılığıyla) özel mülkiyeti korumakla suçlamıştır.

Engels'e göre, tek eşli "sevgi dolu" burjuva evliliği, duygudan çok sınıfa bağlı olan ikiyüzlü bir yanılsamadır ve nihayetinde geriye aşktan çok bir çıkar evliliği kalır. Gerçek romantik aşk, yalnızca kazanacak veya kaybedecek hiçbir maddi zenginliği olmayan işçi sınıflarında gelişebilir. Bu nedenle, Engels ve Marx'ın *Komünist Manifesto*'da vardıkları gibi, yalnızca özel mülkiyetten ve kâr güdüsünden kurtulmuş komünist bir toplumda aile ve aşk, tahakküm ve çıkar ilişkilerinden kurtulabilirdi. Marx ve Engels tarafından tasavvur edilen siyasi ütopyanın açıkça işaret ettiği gibi, otantik, tüm yönleriyle insani ilişkilerin bir önkoşulu olarak, meta ile duygu ve çıkar ile aşk arasında tam bir ayırım yapılması gerekiyordu.

Marksist ve Freudyen doktrinleri birleştiren Frankfurt Okulu'nun bazı üyeleri bu kapitalizm eleştirisini geliştirerek aşkın onurlu bir yer işgal ettiği toplumsal bir ütopyayla karşılaştırdılar. Marcuse, erotik arzuların kapitalist üretim sisteminin psikik taleplerinden kurtarılabileceğini ve kurtarılması gerektiğini savunuyordu. Ona